

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ 5 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш

ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарқанд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Raurov Soyib Saidovich-</i> MUSTAMLAKASHILIK SIYOSATI VA MAHALLIY O'ZINI-O'ZI BOSHQARUV	8-13
<i>Мухамедова Муниса Сабировна</i> ЭКСПЕРТИЗА, АТРИБУЦИЯ И МУЗЕЕФИКАЦИЯ КОЛЛЕКЦИЙ ФАРФОРА И ФАЯНСА	14-22
<i>Қахрамон Бахридинов Набиевич</i> ФАРҒОНА ВОДИЙСИДА БОШЛАНГАН ОЧАРЧИЛИКНИНГ САБАБЛАРИ ҲАМДА 1917-1918 ЙИЛЛАРДАГИ ИҚТИСОДИЙ АҲВОЛ	23-31
<i>Siddiqov Mirshod Baxtiyorovich</i> TOSHKENT PROTEZ-ORTOPEDIYA SANOAT KORXONASINING FAOLIYATI (1941-1945 YILLAR)	32-37

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Курпаяниди Константин Иванович</i> KICHIK SANOAT KORXONALARINING INSTITUTSIONAL MUNITINING TADQIQOT METODOLOGIYASINING AYRIM XUSUSIYATLARI	38-50
<i>Хажимуратов Абдуқаҳҳор Абдумуталович</i> ОЛИЙ ТАЪЛИМ ИЛМИЙ МУҲИТИДА ИНСОН КАПИТАЛИНИ ФАОЛЛАШТИРИШ МАСАЛАСИ	51-65
<i>Очилов Немат Явқочович</i> ҲУДУДЛАРНИ ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ РИВОЖЛАНТИРИШНИ БАҲОЛАШ ВА ПРОГНОЗЛАШТИРИШНИНГ УСЛУБИЙ АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	66-73
<i>Nuraliyev Temurjon Erkinjon o'g'li</i> BIZNES JARAYONLARINI AVTOMATLASHTIRISHNING ANAMIYATI VA UNING TASHKILOT SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	74-82
<i>Қаршиев Келдиёр Эшпулатович</i> ЎЗБЕКИСТОН СУҒУРТА БОЗОРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎЛЛАРИ ХИТОЙ ТАЖРИБАСИ АСОСИДА	83-87
<i>Isomitdinova Gulbaxor Kurbonaliyevna</i> INVESTITSIYALARNING IQTISODIY ANAMIYATI VA UNING YANGI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	88-98
<i>Normatova Madinaxon Ibrohimjon qizi, Xamidova Mamlakat To'xtasinovna</i> KOMPANIYALAR FAOLIYATINI TASHKIL ETISHDA MARKETING TADQIQOTLARINING ANAMIYATI	99-107
<i>Фаттахова Муниса Абдухамитовна</i> ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ НА КОНКУРЕНТНЫЕ ПРЕИМУЩЕСТВА КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ.....	108-117
<i>Zaynutdinova Umida Djalalovna</i> THEORETICAL DESCRIPTION OF THE MARKETING SYSTEM OF AUTOMOTIVE ENTERPRISES	118-127

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

<i>Shigabutdinova Dina Yassaviyevna</i> THE LINGUISTIC SYSTEM OF THE PHILOSOPHY OF GRAMMAR.....	128-134
<i>Sattarov Fozil Faxritdinovich</i> O‘SMIRLARNI XULQ-ATVORIDAGI MUAMMOLARNI HAL QILISH	135-140
<i>Пардаева Марҳабо Давлатовна</i> НАҚШБАНДИЯ ТАЪЛИМОТИ НАВОИЙ ИЖОДИНИНГ ҲОЯВИЙ АСОСИ СИФАТИДА.....	141-147
<i>Kurbanova Sevvara Asanbaevna</i> THE USAGE OF JADID METHODS IN DEVELOPING YOUTH LEARNING COMPETENCE...	148-155

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

<i>Xusanova Yulduz Abdirazzoqovna</i> THE INNOVATIVE APPROACH IN LEXICAL UNITS ON JOURNALISM	156-160
<i>Xolmatova Malika Ibadullayevna</i> INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI ADJEKTIV KOMPONENTLI KOMPARATIV FRAZEOLGIK BIRLIKLARNING QIYOSIY TAHLILI	161-166
<i>Raximova Muyba Temirovna</i> NEMIS TILIDAGI PAYT ERGASH GAPLI QO‘SHMA GAPLARNING O‘ZBEK TILIDA LEKSIK IFODALANISHI	167-172
<i>Ruzieva Djuletta Elmurodovna</i> NEMIS TILIDAGI MODAL FE‘LLARNING O‘ZBEK TILIDA SINTAKTIK IFODALANISHI	173-178

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

<i>Jumaboyev Nabi Pardaboyevich</i> SHARQ MUTAFAKKIRLARI TA‘LIMOTLARI MAZMUNIDAGI ESTETIK, MA‘NAVIY, TARBIYAVIY QADRIYATLARDAN FOYDALANISH OMILLARI	179-187
<i>Одилов Ёрқин Жўраевич</i> ФИЗИКА ФАНИ АСОСИДА ТАЛАБАЛАРНИ ЛОЙИХАВИЙ-КОНСТРУКТОРЛИК ФАОЛИЯТИГА ТАЙЁРЛАШ	188-193
<i>Mamatqosimov Jahongir Abirqulovich</i> ETYUDLAR ORQALI BO‘LAJAK REJISSORLARNING KASBIY BILIM VA KO‘NIKMALARINI TAKOMILLASHTIRISH	194-199
<i>Babadjanov Axmadjan Xudoyberdiyevich</i> TALABALARGA TASVIRIY SAN‘ATDAN PORTRET CHIZISHNI O‘RGATISHDA FIZIOGNOMIKANING TUTGAN O‘RNI	200-208
<i>Хакимова Дилдора Машрабжоновна</i> ИННОВАЦИОННАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ НЕОТЪЕМЛЕМАЯ ЧАСТЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГА	209-213
<i>Bo‘riboeva Dilraboхon Norboy qizi</i> TALABALARNING GRAFIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	214-217
<i>Kadirov Ramz Turabovich</i> KVINTILIAN NUTQIY USLUBLARINING TALABA-AKTYORLAR SAHNAVIY NUTQINI TAKOMILLASHTIRISHDAGI PEDAGOGIK AHAMIYATI	218-222

<i>Usmanov Botir Allaberdiyevich</i> INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARI TAYYORLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	223-230
<i>Nusharov Bobir Bolbekovich</i> BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARINI KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARINING PEDAGOGIK DOLZARB MASALALARI.....	231-236
<i>Mamatqosimova Nodira</i> BO'LAJAK MADANIYAT XODIMLARINING BADIY DIDINI RIVOJLANTIRISHDA SENOGRAFIYA MASALALARI	237-241
<i>Eliboyeva Lola Sulaymonovna</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA BILIMLARNI O'ZLASHTIRISHNING DIDAKTIK ASOSLARI	242-247
<i>Mustafayev Yoqubjon Xayrullayevich</i> JISMONIY TARBIYA MUTAXASSISLARINI KOMPETENTLI TAYYORLASHNING DIDAKTIK MASALALARI	248-253
<i>Inoyatov Odiljon Sobitovich, Yakubova Nafisa Odiljanovna</i> O'QUVCHILAR BILISH VA GRAFIK FAOLIYATINING RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMOLARI	254-261
<i>Raxmanova Dildora Abdulxamid qizi</i> O'QIB TUSHUNISH KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISHDA METAKOGNITIV STRATEGIYADAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI	262-266
<i>Yusupova Shoxista Alimjanovna</i> TASVIRIY SAN'AT TO'GARAK MASHG'ULOTLARIDA QO'YILADIGAN ZAMONAVIY PEDAGOGIK TALABLAR	267-273
<i>Пуримбетов Бахыт Аллабаевич</i> БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРНИНГ ТЕАТР ПЕДАГОГИКАСИДАН ФОЙДАЛАНИШ ИМКОНИАТЛАРИ	274-279
<i>Байбаева Мухайё Худайбергеновна, Имомов Инъомиддин Абдулхамидович</i> БОШҚАРУВ ФАОЛИЯТИДА СОҒЛОМ ВА ИЖОДИЙ МУҲИТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА БОШҚАРУВ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРИ (HARD SKILLS) ВА (SOFT SKILLS) РАҶБАР ПРОФЕССИОНАЛИЗМИНИ ИФОДАЛАШ БИРЛИГИ СИФАТИДА	280-285
<i>Мельзиддинов Руслан Адхамович</i> ФУТБОЛЧИЛАРНИНГ ТЕХНИК-ТАКТИК ҲАРАКАТЛАРИ САМАРАДОРЛИГИНИНГ ЖИСМОНИЙ ТАЙЁРЛАНГАНЛИК ДАРАЖАСИ БИЛАН БОҒЛИҚЛИГИ	286-292
<i>Хуррамов Рустам Сайфиддинович</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILARINING EVRISTIK QOBILİYATINI RIVOJLANTIRISH	293-299
<i>Kayumov Erkin Kazakbayevich</i> TO'GARAK MASHG'ULOTLARIDA O'QUVCHILARNI KAMOLIDDIN BEHZODNING IJODI BILAN TANISHTIRISHNING AHAMIYATI	300-310

13.00.00 – Педагогика фанлари

Nusharov Bobir Bolbekovich

GulDU “Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi”

kafedrası katta o’qituvchisi,

Email: bobirnusharov@gmail.com

BO’LAJAK TASVIRIY SAN’AT O’QITUVCHILARINI KASBIY KOMPETENTLIGINI
RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARINING PEDAGOGIK DOLZARB MASALALARI

Annotatsiya. Maqolada kasbiy kompetentlikni rivojlantirish tushunchalari ko’p yillardan beri jahon pedagogika sohasida ilmiy o’rganilib kelinligi ta’kidlangan. Zamonaviy ta’lim texnologiyalari imkoniyatlaridan hamda yaratilayotgan o’quv uslubiy majmualardan unumli foydalanish negizida bo’lajak tasviriy san’at o’qituvchilari kasbiy kompetentligini rivojlantirish jarayonining nazariy hamda amaliy asoslarini yaratish muhim vazifalardan biri ekanligini to’g’risida fikrlar yuritilgan.

Kalit so’zlar: metodika, zamonaviy ta’lim, pedagogik dolzarblik, modellashirish, kompetentsiya, kompetentlik, tasviriy san’at.

Nusharov Bobir Bolbekovich

Senior Teacher, the Department of "Fine Arts and

Engineering Graphics", Gulistan State University

PEDAGOGICAL ISSUES OF PROFESSIONAL COMPETENCE DEVELOPMENT
TECHNOLOGIES OF FUTURE FINE ART TEACHERS

Abstract. The article emphasizes that the concepts of professional competence development have been scientifically studied for many years in the field of world pedagogy. On the basis of effective use of the opportunities of modern educational technologies and the created educational methodological complexes, it was discussed that one of the important tasks is to create the theoretical and practical foundations of the process of developing the professional competence of future visual arts teachers.

Key words: methodology, modern education, pedagogical relevance, modeling, competence, competence, visual art.

Нушаров Бобир Болбекович

Старший преподаватель кафедры “Изобразительное

искусство и инженерная графика” ГулГУ,

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ТЕХНОЛОГИЙ РАЗВИТИЯ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО
ИСКУССТВА

Аннотация. В статье подчеркивается, что концепции развития профессиональной компетентности на протяжении многих лет являются предметом научного изучения в мировой педагогике. На основе эффективного использования возможностей современных образовательных

технологий и созданных учебно-методических комплексов одной из важных задач является создание теоретических и практических основ процесса формирования профессиональной компетентности будущих учителей изобразительного искусства.

Ключевые слова: методика, современное образование, педагогическая актуальность, моделирование, компетенция, компетентность, изобразительное искусство.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3I5Y2023N30>

Kirish

Oliy ta'lim tizimiga ilg'or xorijiy tajribani, o'quv-tarbiya jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni, shu jumladan, bo'lajak tasiriy san'at o'qituvchilarini kasbiy kompetentligini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalarni joriy etish bugungi kunning dolzarb pedagogik masalalaridan biridir [1; 2.B.]. Shu ma'noda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 21 iyundagi "Pedagogik ta'lim sifatini oshirish va pedagog kadrlar tayyorlovchi oliy ta'lim muassasalari faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-5032-son qarorida "Oliy ma'lumotli pedagog kadrlar tayyorlash va o'qituvchilarni uzluksiz kasbiy rivojlantirish" bo'yicha ustuvor vazifalar belgilangan.

Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarning kompetentligi tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda, muqobil ta'lim tizimlari paydo bo'lib, bugungi kunda jamiyatda malakali mutaxassislariga ehtiyoj ortib bormoqda. Shu bilan birga, kasbiy kompetentlik haqida gap ketar ekan, bu vazifalar kelajak avlod tarbiyasi uchun mas'ul bo'lgan tasviriy san'at o'qituvchilari uchun ikki baravar ahamiyat kasb etadi. Ta'lim natijalarini bashorat qilish va ta'lim jarayonlarini modellashtirish, hozirgi vaqtda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lmoqda.

Bugungi kunda ta'limga doir bir qator me'yoriy hujjatlarda ta'lim sifatini oshirishning muhim shartlaridan biri bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy kompetentligini rivojlantirish vositasi sifatida pedagogik texnologiyalardan yanada kengroq foydalanish lozimligi ko'p bor tilga olinadi [2; 25-26.B.]. Bu talab o'sib kelayotgan avlodning tasviriy savodxonligini oshiradigan o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi va badiiy pedagogik ta'lim sohasidagi strategik reja asosida belgilanadi hamda tasviriy san'at fani bo'yicha bo'lajak kadrlarni tayyorlash sohasidagi asosiy kasbiy ta'lim dasturining maqsadi bilan bevosita bog'liqdir.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

O'zbekistonda bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetentlikni shakllantirish, ularni kasbga yunaltirishning pedagogik-psixologik asoslari xakida e'tiborga molik fikrlarni ilgari surishgan pedagog olimlardan N.Azizxodjayeva, R.X.Djurayev, M.Davletshin, V.Karimova, X.Abdikarimov, N.Muslimov va boshkalar o'z ilmiy ishlarida tarixiy meroslarimizda kasbga yunaltirilganlik g'oyalarning jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyati va muhimligi masalalari xakida ko'plab fikr-mulohazalar bayon etishgan. Bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy bilim va malakalarni shakllantirish, malakali kadrlar tayyorlash masalasini M.Ochilov, U.Mahkamov, M.Kuronov, J.Xasanboyev, Y.Daydarov, U.Tolipov, N.Sayidahmedov, N.Nishonaliyev, R.A.Mavlonova, F.Yuzlikayev, E.Choriyev, O.A.Abdullina, R.A.Mavlonova, N.A.Muslimov, N.S.Gaipova, M.M.Qodirov, B.A.Nazarova, O.A.Qo'sinov, D.O.Ximmataliyev, N.Shodiyevlar o'zlaring ilmiy-tadqiqotlarida muammoni ilmiy-uslubiy jihatdan tahlil etishgan.

Ushbu tahlil quyidagi xulosalarni keltirib chiqaradi:

- Oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarni kasbiy kompetentligini rivojlantirish texnologiyalari masalasi etarli darajada o'rganilmagan;
- tasviriy san'at fanlarni o'qitish jarayonida tasviriy san'at, rangtasvir, qalamtasvir, haykaltaroshlik san'at turlarini o'rganish masalasi etarli darajada ochib berilmagan;
- bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarni kasbiy kompetentligini rivojlantirish texnologiyalarining oliy ta'lim tizimidagi badiiy ta'lim yo'nalishlarida o'rni aniq belgilanmagan.

Shunday qilib, qator adabiyotlarni tahlil qilib amalda quyidagicha ob'ektivlik qarama-qarshiliklar aniqlandi:

- bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarni kasbiy kompetentligini rivojlantirish texnologiyalari mazmuni va mohiyatini ochib berish, tasviriy san'atning o'ziga xosligini aniqlash, ob'ektiv ehtiyoj hamda muammoning oliy ta'lim tizimida nazariy va amaliy jihatlarining etarli darajada o'rganilmaganligini;

- ta'lim jarayonida bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarni kasbiy kompetentligini rivojlantirish texnologiyalarining kontseptual masalalari, bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini kasbiy kompetentligini rivojlantirish texnologiyalari mazmuni, turlari va usullarini ishlab chiqish zarurati va bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarning samaradorligini orttirish va imkon beruvchi nazariy-metodologik yo'nalishlarining mavjud emasligi borasida.

Ushbu qarama-qarshiliklar tadqiqot muammolari: oliy ta'lim muassasining ta'lim-tarbiya jarayonida bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini kasbiy kompetentligini rivojlantirish texnologiyalariga imkon beruvchi nazariy-uslubiy asoslar va pedagogik samarali sharoitlarning qanday holatda ekanligi kabi muammolar bilan o'zaro bog'liq [3, B.10.]. Ko'rilayotgan masalaning ijtimoiy-pedagogik ahamiyati va uning nazariy hamda amaliy jihatdan etarli darajada o'rganilmaganligi tadqiqot mavzusini: "Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarni kasbiy kompetentligini rivojlantirish texnologiyalari" deb belgilashga asos bo'ldi.

Muhokama

Fan, texnika va texnologiyalarning bugungi kun darajasi, bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilariga qo'yiladigan yangi va yanada yuqori talablari bilan kasbiy kompetentligini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari, mexanizmi, metodlari va texnologiyalarining etarlicha ishlanmaganligi, talaba kasbiy shakllanish jarayonning sub'ekti sifatida ishtirok etishining ta'minlanmaganligi echimini kutayotgan pedagogik muammodir. Bu kabi muammolarning asosiy manbai va sababi – kasbiy kompetentlikni rivojlantirishni ta'minlovchi texnologiyalarning etarlicha mukammal emasligidir. Shu bilan birga, muammoning pedagogik dolzarbligini shu bilan izohlanadiki umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun mutaxassislarni tayyorlashda oliy pedagogik ta'limda mutaxassislar tayyorlashni kasbiy kompetentligini rivojlantirish bo'yicha texnologiyalarni yo'lga qo'yish lozim. Bu jarayon bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini kasbiy kompetentligini rivojlantirishning istiqbolga yo'naltirilgan chora-tadbirlaridan biridir.

Yana bir pedagogik dolzarb masala – tasviriy san'at ta'limiga munosabatni o'zgartirish. Bolani rivojlanish bosqichlarining qiziqishlar bo'yicha tasnifi dastlab tasviriy faoliyat usuvorligida kechishi ilmiy jihatdan asoslanilgan. Biroq, bolalarning qiziqish yo'nalishlarini o'zgarib borishi faqat ularning ta'limiy ehtiyoj va rejalari bilan bog'liq emas, balki otalar, jamoatchilik, hattoki ta'lim mutasaddilarining munosabatlariga borib taqaladi. Keyingi yillarda sohada nisbatan ijobiy o'zgarishlar kuzatilayotgan bo'lsada, mazkur o'quv faniga etarli e'tibor qaratilmayotgan holatlar ko'plab uchrab turibdi, deb ta'kidlaydi Toshkent arxitektura-

qurilish instituti “Tasviriy san’at” kafedrasida dotsenti, pedagogika fanlari nomzodi Asqarali Sulaymonov [4, B.192.]. Yuqoridagi olimlarning fikrlaridan kelib, tasviriy san’at o’qitish metodikasini yaxshi egallagan, metodikada o’zining individual uslubiga ega bo’lgan bo’lajak o’qituvchini kasbiy kompetentli, deb hisoblaymiz.

Natijalar

Ta’limda kasbiy kompetentlik oid materiallar tahlili asosida quyidagi ma’lumotlarni keltirish mumkin.

“Kompetentsiya” va “Kompetentlik” so’zlari ilk bor XX asr o’rtalaridan ilmiy adabiyotlarda qo’llanila boshlandi. Masalan, tilshunoslik nazariyasiga nisbatan kompetentsiya atamasining amerikalik lingvist N.Xomskiy tomonidan “Sintaksis nazariyasi aspektlari” nomli asarida “Kompetentsiya (o’z tilini biladigan, gapiradigan, eshitadigan) iste’mol qiladigan (aniq hollarda tildan real foydalanadigan) fundamental farqni ajratamiz” yoki “insonning qandaydir faoliyatni bajarish qobiliyatidir” degan fikrlarini ilk bor surgan [5, B. 8.]. Taniqli pedagog olim B.B.Gershunskiy kompetentlikni “savodlilik”, “ta’lim olganlik”, “madaniyat”, “mentalitet” kabi tushunchalarni o’zaro bog’liq holda tadqiq etadi. G.A.Asilova dissertatsiya ishida “kompetentsiya” va “kompetentlik” tushunchalarini quyidagicha ta’riflab, uni umumlashtirgan holda “kompetentsiya” – ma’lum bir sohada faoliyat yuritish jarayonida shaxsiy sifatlar hamda bilim, ko’nikma va malakalarning samarali qo’llanishi; “kompetentlik” muayyan faoliyatni amalga oshirish uchun mavjud hamda yuzaga chiqishi mumkin bo’lgan layoqatdir [6, B.42.] deb ta’riflab o’tgan.

A.K.Markova, O.A.Qo’ysinovlarning ilmiy tadqiqot ishlarida, kasbiy kompetentlik – mutaxassisning o’z kasbiy faoliyatini egallaganligining sifat ko’rsatkichi bo’lib, mazkur faoliyatga nisbatan o’zining moyilligini anglash, shaxsiy sifatlarini baholay olish, kasbiy jihatdan shakllanishini to’g’ri yo’naltira bilish, o’z-o’zini takomillashtirish hamda o’z-o’zini tarbiyalay olishini nazarda tutadi, deb qaraladi. Pedagog-olimlarning ta’kidlashlaricha, kasbiy kompetentlikning tuzilmasi uch tarkibiy qismdan iborat: mazmuniy, motivatsion va ijro etish (amalga oshirish)dan iborat.

B.X.Xodjayevning fikricha “kompetentsiya yangi shaxsiy tajribani o’zlashtirishga doir o’z-o’zini rivojlantirishga doir harakatlarini integratsiyalashga xizmat qiladi”.

N.A.Muslimovning ilmiy ishlarida kompetentlik – alohida bilim va malakalarning egallanishi emas, balki har bir mustaqil yo’nalish bo’yicha integrativ bilimlar va harakatlarning o’zlashtirilishi ekanini ta’kidlaydi [7, B.4.]. J.E.Usarov o’z ilmiy ishlarida kompetentsiyaning “ma’lum soha yoki yo’nalishdagi tajriba va bilimlar, faoliyatni amalga oshirishga bo’lgan tayyorlikning namoyon bo’lishi hamda shaxsning turli nostandart holatlarda muvaffaqiyatli harakat qila olishidir” ta’rifini ta’kidlab o’tgan [7, B.4.]. Taniqli rus pedagoglari V.A.Adolf va V.A.Slasteninning fikriga ko’ra, kasbiy kompetentlik aniq ifodalangan amaliy xususiyatga ega va o’z mohiyatiga ko’ra u yoki bu fanni o’qitishning aniq qurish masalalari bo’yicha kengaytirilgan bilimlar tizimini aks ettiradi. R.H.Safarova va R.H. Jo’rayevlar muharrirligida 2015 yilda chop etilgan “Pedagogika: entsiklopediya” da “Kasb” yoki “Kasbiy” tushunchalariga, maxsus tayyorgarlik va ish tajribasi natijasida ma’lum bir sohada kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun nazariy bilimlar majmuasini, amaliy kunikma va malakalarni egallagan shaxsning jismoniy imkoniyat, akliy kobilyat va yuridik xukuklar asosida shugullanadigan mexnat faoliyatining turi, deb ta’rif berilgan [8, B.163.]. Kasbiy tayyorgarlik – ta’lim oluvchilarning muayyan ish yoki ishlar majmuini bajarish uchun zarur malakalarni jadal egallash maksadini

nazarda tutadigan ped. jarayon. Kasbiy tayyorgarlik – aniq kasbiy faoliyat doirasida ish bajarishga imkon beruvchi bilimlar, kunikma va malakalarni shakllantiruvchi jarayondir.

Tadqiqotning amaliy natijalari quyidagilardan iborat:

- bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishning diagnostik vositalari takomillashtirilgan;

- Rangtasvir, qalamtasvir fanlaridan interaktiv o'quv-uslubiy majmua ishlab chiqilgan;

- bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishning samarali shakl, metod va vositalari ishlab chiqilgan;

- bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishga doir uslubiy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Pedagogika oliy ta'lim muassasalarining tasviriy san'at va muhandislik grafikasi yo'nalishi talabalari tasviriy san'at o'qitish metodikasining aniq mezonlari hisoblangan kasbiy kompetentlikka yo'nalganlikka ega bo'lishlari kerak. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilari nafaqat tasviriy san'at o'qitish metodikasi o'zlashtirishi, balki pedagogik mahorat asoslarini ham bilishlari kerakdir. Shuning uchun bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligi tushunchasi mazmuni va tuzilmasi hamda oliy ta'lim jarayoni sharoitida uni shakllantirish imkoniyatlarini aniqlashtirishga alohida zaruriyat mavjuddir.

Xulosa

Yuqorida aytib o'tilgan barcha faktlar bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining pedagogik mahoratini oshirishga yordam beradi. Tasviriy san'atdagi kasbiy kompetentlik bitiruvchilarning egallashi kerak bo'lgan kasbiy kompetentlik to'plamidan iboratdir. Kasbiy kompetentlik bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini tayyorlash uchun ayniqsa muhimdir.

Shunday qilib, yuqoridagi ushbu tarkibiy qismlarning barchasi bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini tashkil etadi va tasviriy san'atdagi amaliy darslarning mazmunini rejalashtirish va tanlashda hisobga olinishi kerak. Xulosa qilib shuni ta'kidlash lozimki, kasbiy kompetentlik - bu o'zidan ijodiy va amaliy tayyorgarlikni kasb etgan bilim va ko'nikmalar, pedagogik fazilatlar yig'indisidir. Yuqori malakali o'qituvchilarni tayyorlash uchun attestatsiya tizimini yaratish, joyida o'qishni qo'llab-quvatlash, universitetlar o'rtasida hamkorlik aloqalarini o'rnatish va o'quv dasturlari o'qituvchilarning malakasiga asoslanganligini ta'minlash kerak.

Yuqorida aytib o'tilgan barcha faktlar bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining pedagogik mahoratini oshirishga yordam beradi. Tasviriy san'atdagi kasbiy kompetentlik bitiruvchilarning egallashi kerak bo'lgan kasbiy kompetentlik to'plamidan iboratdir. Kasbiy kompetentlik bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini tayyorlash uchun ayniqsa muhimdir. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishni ta'lim jarayonida shaxs ijodiy faoliyatini kreativligi bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'langan, deb qarashimiz mumkin. Oliy ta'lim muassasalarida zamonaviy o'qitishning eng muxim vazifasi bu bo'lajak o'qituvchilarning kasbi bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirish uchun qulay sharoit yaratishdir.

Адабиётлар/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 21 iyundagi" PQ-5032-son qarori.

2. Т.С.Зеленецкая. О формировании компетентности. Высшее образование в России, №6, 2005.
3. N.Muslimov, M.Usmonboeva, D.Sayfurov, A.To'rayev. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. - T.: Sano standart, 2015.
4. Sulaymonov A. Tasviriy san'at ta'limi sifati va samaradorligini oshirishning didaktik imkoniyatlari. Monografiya. Qayta ishlangan, to'ldirilgan va tuzatilgan 2-nashri. T.: "Bayoz", 2021.
5. N.Muslimov, M.Usmonboyeva, D.Sayfurov, A.To'rayev. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. T.: "Sano standart", 2015.
6. N.Muslimov va boshqalar. Kasb ta'limi o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi. Monografiya. "Fan va texnologiya" nashriyoti. T.: 2013.
7. N.Baxriyeva. Ta'lim muassasalari mutaxassislari kasbiy kompetentligining tuzilishi. Zamonaviy ta'lim jurnali, 9-son (82) 2019.
8. Т.А.Барышева, Ю.А.Жигалов. Психолого-педагогические основы развития креативности – СПб.: СПГУТД, 2006.